

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף יא

אחיו של יבם שבא על צרת יבמה

נתבאר, שמי שנפלו לפניו שתי יבמות, מותר לו לייבם אחת בלבד, ולא שתיים, שהכתוב אומר לו לבנות "אֶת בֵּית אָחִיו", בית אחד ולא שני בתים. ואם ייבם אחת, ולאחר מכן בא על השניה, עובר באיסור עשה, כי לאו הבא כלל עשה הרי הוא עשה.

ונחלקו רב אחא ורבינא, מה הדין אם באו אחיו על השניה.

יש מי שאומר, ששאר האחים אסורים בשניה באיסור כרת, כדעת ריש לקיש לעיל, שרק ליבם וליבמה נאמר העשה לבנות "בית אחיו", ובכך נותקו מאיסור כרת של אשת אח, אבל שאר אחים ושאר יבמות, שלא יתקיים בהם "בית אחיו" עדיין באיסור כרת של אשת אח.

ויש מי שאומר, שכל האחים וכל היבמות בכלל הכתוב לבנות "בית אחיו", המפקיע אותם מאיסור כרת של אשת אח, כדעת רבי יוחנן לעיל, אלא שיבם ויבמה עושים את שליחותם. ומכל מקום, מאחר שהותרו כולם, אין בכלם אלא איסור עשה.

צרת סוטה דאורייתא

אשה שמזנה תחת בעלה, ויש עדים בדבר, נאסרה על בעלה ועל הבועל. שנאמר, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשָּׁטֵה אִשְׁתּוֹ וּמַעַלָּה בּוֹ מַעַל. וְשָׁכַב אִישׁ אֶתְהָ שְׁכַבְתָּ זָרַע וְנִעַלְמָּ מַעֲיֵנִי אִשָּׁה וְנִסְתָּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעַד אֵין פָּה וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה..." (במדבר ה' י"ב-י"ג). כלומר, אם אין עד בדבר, היא שותה מים המרים לברר, אבל אם יש עדות בדבר, היא אסורה מיד, ועליו לגרשה, והיא קרויה **סוטה**, כלשון הכתוב "תִּשָּׁטֵה".

ואם זה שזנתה אשתו תחתיו, מת בלא בנים קודם שגירשה, אף על פי שבמותו עדיין היתה אשתו, מאחר שנאסרה עליו, **הכל מודים שאינה מתייבמת לאחיו**.

ולדברי רבי יהודה אמר רב, לא זו בלבד שהסוטה עצמה פטורה מהיבום ומהחליצה, אלא גם **צרותיה פטורות מהיבום והחליצה**.

והטעם לכך **כי הסוטה נחשבת כערווה**, שנאמר בה לשון טומאה, "וְהִיא נִטְמָאָה", כמו שנאמר בעריות, "אֵל תִּטְמָאוּ בְּכָל אֵלֶּה" (ויקרא י"ח כ"ד), **ואם כן, צרת סוטה נחשבת כצרת ערווה**, ופטורה גם היא מהיבום והחליצה.

צרת סוטה דרבנן

מדין תורה, אין האשה נאסרת לבעלה ולבועל בביאת איש אחר, אלא כשהיה הדבר מרצון. אבל אם היתה **אנוסה** היא **מותרת לבעלה**. שנאמר, "וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה", אז היא אסורה, אבל אם נאנסה, היא מותרת.

וכמו כן מדין תורה, אם היתה מוטעית, הרי היא כאנוסה. כגון שהלך בעלה למדינת הים, **ובאו ואמרו לה שמת, ונישאת לאחר**, ולאחר מכן בא בעלה. מאחר שבעילתה לשני היתה בגלל טעות, שהיתה סבורה שמת בעלה הראשון, אינה נאסרת לבעלה הראשון.

וחכמים תקנו, שזו, אף שהיתה סבורה שהיא מותרת, אם יתברר שטעתה, תחשב כמי שזינתה תחת בעלה ברצון, ותהא אסורה לבעלה.

וטעמם הוא, שעל ידי שתדע שאם תטעה תהיה אסורה, תבדוק היטב, ותברר אם הדברים נכונים, לפני שתעשה מעשה.

ומבואר בפרק עשירי, שאם **מת בעלה של האשה הזו בלא בנים**, מאחר שהיא אסורה לו, **לא תתייבם**. אבל מאחר שמדין תורה היא מותרת לו, היא **צריכה חליצה**. ודווקא היא לא **מתייבמת, אבל צרותיה מותרות אף להתייבם**.

ורבי שמעון הוסיף ואמר, שגם היא יכולה להתייבם, שלא נאסרה אלא על בעלה, אבל על היבם לא אסרוה.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

מבואר שמחלוקת חכמים ורבי שמעון היא, אם היא עצמה מותרת לייבם, אבל לדברי הכל, צרותיה מותרות לייבם, **אף על פי שהן נחשבות כצרות סוטה**, שהרי אותה החשיבו חכמים כסוטה.

ואמרו, הרי כלל בידינו, כל שתקנו חכמים כעין דאורייתא תקנו, ואם כן, מאחר שמצינו בזו שעל ידי טעות נבעלה תחת בעלה לאחר, אף שתקנו חכמים להחשיבה כסוטה, צרותיה מותרות, לכאורה הוא הדין לסוטה גמורה מהתורה, צרותיה מותרות, שלא כדברי רב.

ודחו זאת ואמרו, שלענין זה לא תקנו חכמים להחשיבה כסוטה גמורה מהתורה, ולכן אף שסוטה גמורה מהתורה צרותיה אסורות כמותה, סוטה זו שהיא מדברי חכמים אינה אוסרת צרותיה.

ספק סוטה

המקנא לאשתו, ואומר לה, אל תסתרי עם איש פלוני, ועברה על הקינוי, ונכנסה עם אותו פלוני לבית הסתר, ושהתה עמו כדי טומאה, מאחר שקינא לה בעלה ונסתרה, רגלים לדבר כלומר מסתבר הדבר שזנתה, ולכן עד שתשתה מים המרים לבודקה, היא אסורה לביתה [=לבעלה].

וכמו כן, אם היא אשת כהן, היא אסורה בתרומה, שכן למדו חכמים ממה שנאמר בענין שלוש פעמים, "וְהָיָא נְטֻמָּאָה" (במדבר ה' י"ג), "וְהָיָא נְטֻמָּאָה" (במדבר ה' י"ד), "וְנְטֻמָּאָה" (במדבר ה' כ"ט). אחד לבעל, ואחד לבעל, ואחד לתרומה.

ומבואר במסכת סוטה, שאף שנאסרה על בעלה, אם מת בלא בניס, היא זקוקה לייבם, אך **חולצת ולא מתייבמת.**

ודעת רב, שדווקא ספק סוטה דינה כן, אבל סוטה ודאית, פטורה לגמרי, ופוטרת צרותיה מהחליצה ומהיבום, כפי שנתבאר לעיל.

והקשו עליו, שכן הסיבה שהחשיב סוטה ודאי כערוה, כי נאמר בה לשון טומאה. ואם כן, הוא הדין לספק סוטה, שכן גם בה נאמר לכאורה לשון טומאה. ומסקנת הגמרא, שבאמת לא נאמר לשון טומאה אלא בסוטה ודאי.

איסור מחזיר גרושתו

הכל מודים, שמי שגירש את אשתו, והלכה ונישאת לאיש אחר, ולאחר מכן יצאה מבעלה השני, במיתתו או בגט, אסורה לחזור לבעלה הראשון.

שנאמר, "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וַיִּבְעַלָּהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ. וַיִּצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיָּתָה לְאִישׁ אַחֵר. וְשָׂנְאָה הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר לָקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה. לֹא יוּכַל בְּעֵלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁלְחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ כִּי תוֹעֵבָה הוּא לִפְנֵי ה' וְלֹא תִחַטֵּי־אֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ בְּחֵלְהָ" (דברים כ"ד א'-ד').

לדעת רבי יוסי בן כיפר משום רבי אלעזר, איסור זה נאמר רק כשנישאת לבעלה השני, אבל אם נתקדשה לו בלבד [=אירוסין], וקודם נישואין מת או גירשה, היא מותרת לחזור לבעלה הראשון.

שנאמר בענין, "לֹא יוּכַל בְּעֵלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁלְחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ". כלומר אחרי שנבעלה, אבל אם לא כנס אותה הבעל השני, ולא נבעלה לו, מותרת לחזור לראשון.

ולדעת חכמים, איסור זה אמור אף כשנתקדשה בלבד לבעלה השני.

שנאמר בענין, "וְהִלְכָה וְהִיָּתָה לְאִישׁ אַחֵר", והויה היא קידושין, ועל זה נאמר, "לֹא יוּכַל בְּעֵלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁלְחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה".

ולדעתם, הפסוק "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ", מלמד דין אחר, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

איסור לא תעשה בסוטה

הכל מודים, שאשה שזנתה תחת בעלה, נאסרה לו, כפי שנתבאר לעיל, ונחלקו חכמים, אם יש בה אצלו איסור לא תעשה ללקות עליו אם עובר על האיסור.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

לדעת חכמים, הכתוב "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה" האמור במחזיר גרושתו, בא לרבות סוטה שנבעלה, [ולישנא מעליא לקרותה סוטה שנסתרה].

כלומר, לא רק גרושה שנתקדשה לאיש אחר אסורה לחזור לו, אלא אף אשתו, אם זנתה תחתיו עם אחר, אסורה לבעל, והיא בכלל הכתוב, "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה".

ולדעת רבי יוסי בר כיפר, סוטה שנבעלה אינה אסורה לבעלה באיסור לא תעשה. כי הכתוב "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה" נאמר רק במחזיר גרושתו אחר שהיתה לאיש אחר בקידושין ונישואין, שנאמר בענין הויה ואישות, "והיתה לאיש אחר".

צרת גרושה שהחזירה משנישאת [א]

נתבאר לעיל, שלדעת רב יהודה אמר רב, הסוטה, מאחר שנאמר בה לשון "טומאה" כעריות, דינה כערווה, ופטורה ופוטרת צרותיה מהיבום והחליצה.

ועל פי הדברים הללו נסתפק רב יהודה, מה הדין במי שגירש את אשתו ונישאת לאחר, ולאחר מכן החזירה בעלה הראשון באיסור, ומת. האם גרושה זו שהחזירה נחשבת כערווה לפטור את צרותיה, כי נאמר בה לשון טומאה, "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה", או שאין דינה כערווה, ושני לשונות יש בספק זה.

א. לפי לשון ראשון הספק בדעת חכמים.

לדעת רבי יוסי בן כיפר, אין להסתפק בדין זה, כי לדעתו הכתוב "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה" מדבר במחזיר גרושתו, כפי שנתבאר לעיל, ואם כן, מאחר שנאמר בה לשון טומאה, הרי היא כערווה, ופוטרת צרותיה.

ומיעוט שנאמר בה, "כִּי תוֹעֵבָה הִוא לְפָנַי ה'", לא תדרשנו לומר, היא תועבה ואין צרותיה תועבה, ותתיר צרותיה. אלא כך תדרשנו, היא תועבה ואין בניה תועבים, שאינם נעשים ממזרים, אבל צרותיה תועבה.

ולדעת חכמים יש להסתפק בדבר, שכן לדעתם הכתוב "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה" בא לרבות סוטה שנסתרה כפי שנתבאר לעיל, ואם כן, לכאורה במחזיר גרושתו לא נאמר לשון "טומאה", ואין לנו לאסור צרותיה.

אמנם מצד שני אפשר לומר, שאף שהכתוב "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה" בא לרבות סוטה שנסתרה, מכל מקום פשט הכתוב הוא במחזיר גרושתו, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, ואם כן גם במחזיר גרושתו נאמר לשון "טומאה".

ב. לפי לשון שני הספק בדעת רבי יוסי בן כיפר. לדעת רבי יוסי בן כיפר, יש להסתפק בדין זה, שכן לדעתו הכתוב "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה" מדבר במחזיר גרושתו, כפי שנתבאר לעיל, ואם כן, מאחר שנאמר בה לשון טומאה, יש לנו לומר שהיא כערווה, ופוטרת צרותיה.

אמנם מצד שני אפשר לומר שהמיעוט האמור בה, "כִּי תוֹעֵבָה הִוא לְפָנַי ה'", נדרש כך, היא תועבה ואין צרותיה תועבה, ואם כן צרותיה מותרות.

ולדעת חכמים אין להסתפק בדבר, שכן לדעתם הכתוב "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה" בא לרבות סוטה שנסתרה כפי שנתבאר לעיל, ואם כן, לדעתם במחזיר גרושתו לא נאמר לשון "טומאה", ואינה פוטרת צרותיה.

גרושה שהחזירה משנישאת וצרתה [ב]

נתבאר שרב יהודה נסתפק האם גרושה שהחזירה משנישאת נחשבת ערווה לפטור צרתה.

וצדדי הספק הם, האם לשון "טומאה" האמור במחזיר גרושתו, "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה", מלמד עליה שהיא ערווה.

וכל זה לפי שיטתו, שסוטה נחשבת ערווה, ופוטרת צרותיה, משום שנאמר בה לשון טומאה כעריות כפי שנתבאר.

ויש חולקים, ואומרים, שסוטה עצמה אינה נחשבת ערווה, אף על פי שנאמר בה לשון טומאה.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ומכל מקום, גם לדעת החולקים, ואומרים שגם מי שנאמר בה לשון טומאה אינה נחשבת בכך כערווה, עדיין יש להסתפק בגרושה שהחזירה משנישאת או בצרתה, אם היא מתייבמת או לא, כאחד מלשונות ספקו של רבי יוחנן כפי שיתבאר בעזה"י.

א. ספק רבי יוחנן כלשון ראשון.

גרושה שהחזירה משנישאת, אסורה להתייבם, שכן יש ללמוד מקל וחומר, שהרי רוב נשים מותרות בבעליהן ואסורות באחי בעליהן אלא אם כן יש כאן מצוות יבום. ומעתה, אם לבעלה, שבדרך כלל היא מותרת לו, נאסרה, כל שכן שכשמת, שהיא אסורה לאחי בעלה, שבדרך כלל היא אסורה לו [=במותו לה אסורה, באסור לה לא כל שכן]. ולכן חולצת ולא מתייבמת.

אבל לענין צרתה יש להסתפק, האם מחמת קל וחומר זה, נאסרה גם צרת הגרושה שהחזירה משנישאת או לא [=מי אלים קל וחומר למידחי צרה או לא].

ב. ספק רבי יוחנן כדברי רב נחמן בר יצחק.

גרושה שהחזירה משנישאת, יש להסתפק אם אסורה להתייבם מקל וחומר [=במותו לה אסורה, באסור לה לא כל שכן].

אבל לענין צרתה, דין פשוט הוא, שמוותרת אף להתייבם, שאין הקל וחומר חזק לאסור את הצרה [=לא אלים קל וחומר למידחי צרה].

שתי יבמות מאח אחד

אחת כשרה ואחת פסולה

בדף מ"ד יתבאר, שמי שהיה נשוי שתי נשים, אחת כשרה ואחת פסולה, ומת בלא בנים ונפלו שתי הנשים לפני אחיו לייבום, אם היה חולץ חולץ לפסולה, ואם היה מייבם מייבם לכשרה.

ומתחילה רצו לומר, שהפסולה האמורה, היא פסולה לייבם, אבל לשאר בני אדם היא כשרה.

כגון שהיתה אחת מהן גרושת המת שהחזירה לאחר שנישאת לאחר, שהיתה אסורה למת, וכמו כן אסורה ליבם.

ובאה המשנה ללמדנו, שגרושה שהחזירה משנישאת, אינה נפטרת לגמרי, ואינה אוסרת את צרתה, אלא או חולץ לה עצמה, או מייבם צרתה.

ובזה נפשט ספקו של רב יהודה. וכמו כן נפשט ספקו של רבי יוחנן, שכן למדנו כאן, שהגרושה שהחזירה חולצת, וצרתה אף מתייבמת.

ודחו זאת ואמרו, שהפסולה האמורה היא פסולה לאחרים, אבל לייבם שתי הנשים כשרות.

כגון שהיה ישראל נשוי שתי נשים, אחת כשרה לכהונה, ואחת פסולה לכהונה כגון שהיתה גרושה מנישואין קודמים, ומת בלא בנים, ונפלו שתיהן לייבום. מאחר שהמת ואחיו ישראלים הם, שתי הנשים כשרות אצלם, וראויות לייבם לייבום או לחליצה.

ובאה המשנה ללמדנו, שאם בא לייבם, רשאי לייבם איזו שירצה, אבל אם בא לחלוץ, יחלוץ לפסולה ולא לכשרה.

והטעם לכך, כי החליצה פוסלת את האשה לכהונה, ואם כן, טוב לחלוץ לזו שהיא כבר פסולה לכהונה, שאינו פוסל אותה יותר ממה שהיתה, ולא יחלוץ לכשרה, שבכך הוא פוסל אותה לכהונה.

ואמר על כך רב יוסף, כאן שנה רבי, לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם. כלומר, מאחר שיכול לחלוץ לפסולה, ולהניח הכשרה בכשרותה, אף על פי שהוא מוציאה, ואין לו תועלת ממה שתשאר כשרה, אלא לאחרים כלומר לכהנים, יעשה כן ולא יפסלנה.

מסקנת הסוגיה בדין גרושה

שהחזירה משנישאת וצרתה

נתבאר, שנסתפקו חכמים בדין מחזיר גרושתו משנישאת, ובדין צרותיה.

ולכאורה מסקנת הסוגיה, שכך דעת הברייתא, המחזיר גרושתו משנישאת ומת, היא חולצת, וצרתה או חולצת או מתייבמת.

וכן כשבא רבין אמר משמו של רבי יוחנן, שצרת מחזיר גרושתו מותרת.